

Mastetelegrafen på Sillehøj ved Almsted.

Stednavne register Sildhøj, Chr. Knudsen Sillehøj, T. Mathiesen Silhøj, Oldekop F Silhøj, Trap 4. 1912 : silhøj.

På den optiske telegrafstrækning fra Helsingør - København - Kiel som oprettedes 1801, var der 26 telegrafposter foruden flere mellem poster. Blandt disse var Bøjden på Fyn og Sønderborg med mellemposten Silhøj ved Almsted på Als. Telegrafmasten var anbragt på på husmand Hans Hansens mark på det højeste sted på Sil, så der har være gode synsmuligheder både fra Bøjden og fra Sønderborg, hvor telegrafmasten var opstillet på Hygebjerg.

Oppe på Sil har der således været rejst en signalmast af betydelig højde og der har været opbygget et mindre beboelseshus til telegrafmesterens benyttelse. Der har også været en assistent ansat ved posten. Den sidste telegrafmester var Niels Petersen som kaldtes "Niels telegraf". Han var født 1824 i Glostrup på Sjælland og blev 8. 10. 1854 i Notmark gift med Anne Marie Hansen Bonde fra Almsted, en datter af boelsmand Jens Hansen Bonde i Almsted. Brudgommen var født 9. 9.1824, søn af husmand Peter Holgersen, i Glostrup. Hvornår han har begyndt at betjene telegrafposten er ukendt, men han købte 1856 nuværende Peter Petersens bondeinderstested matrikel 38, af Notmarkskov, nu Søndergade 33 i Fynshav. Ved den tid er telegrafposten på Sillehøj bleven nedlagt. Assistenten som hed ????? blev kromand i Asserballe og bestyrerboligen på Sillehøj blev flyttet ned til Notmarkskov og blev opbygget ved Johannes Andresens kådnersted, nu Østkystvej 17, Fynshav, som bage og vaskehus.

Mastetelegrafen blev oprettet 1801 og virkede navnlig som en krigsforanstaltning under Englænderkrigen 1817 til 14. Siden blev telegrafen drevet af postvæsenet på et klart forretningsmæssigt grundlag. Men under de slesvigske krige 1848 - 50 blev den atter en betydningsfuld efterretningsmeddeler mellem landsdelene. Afdøde gårdejer Hans Andersen Almsted der var meget lokalhistorisk interesseret har fortalt til husmand Hans Hansen, at det store Elmetræ foran Hans Hansens Hussted, blev 1848 nedsavet i 4 meters højde, da det stod i vejen for sigtbarheden fra telegrafmasten på Sillehøj til telegrafmasten på Klingbjerg i Notmark. Efter fortælling har der også stået en telegrafmast i farve stedets have ved Egenmølle. Det omtalte elmetræ i Almsted har siden nedsavningen i 1848 skudt meget kraftig til vejrs med to fuldstændige stammer.

Danmark fik sin første telegraflinie i årene 1800 - 1801. Den gik fra Kiel til Helsingør, og det blev af søkaptajn Lorens Fisker opfundene danske signalsystem, som blev anvendt. De danske telegrafposter på strækningen Kiel til København og videre til Helsingør vare 26 i antal foruden nogle mellemposter, og et telegram kunde under heldige omstændigheder sendes fra Helsingør til Kiel på en halv times tid. Telegrafposterne og mellemposterne vare følgende :

1. Kiel - Warteberg -
2. Egernførde -
3. Slesvig - Tolk , - Anders kirchen - Schierberg -
4. Sønderborg - Sillehøj ved Almsted -
5. Bøjden - over Fyn -
6. Trebjerg -
7. Galgebakken -
8. Sdr. Hojrup
9. Bækstrup -
10. Nyborg -
11. Sprogø -
12. Korsør -
13. Slots bjergby -
14. Lille Ebberup -
15. Detrup -
16. Stenstrup -
17. Ledreborg
18. Egegården -
19. Høje Tåstrup -
20. Rødvovre -
21. Valby -
22. København -
23. Fortunen -
24. Høje Sandbjerg -
25. Sletten -
26. Helsingør, med Telegraftårnet på Kronborg.

Denne linie skulde sikre forbindelsen til hovedkvarteret i Kiel, hvor kronprinsen under krigstruslen sydfra oftest opholdt sig. Efter slaget på Rheden 1801 blev en række optiske telegrafer taget ned og lagt i depot, og de nåede dårligt nok at blive rejst i 1807, før den danske konge havde givet op over for de engelske styrkers bombardement af København. I de følgende år kom apparatet dog til at gøre betydelig nytte, bl.a. fordi englænderne havde afspærret de danske farvande og dermed gjort det umuligt at få normal post over Storebælt. Som en ekstra sikkerhed oprettedes en nød linie over Korsør sydover til Skælskør, Agersø til Omsø på Langelands nordspids, med mellemstation Tårup på Østfyn til Knudshoved. Med krigsbegivenhederne i august 1807, rammes også den Bælt telegraf. I første halvdel af måneden samledes store engelske flådestykker ved indsejlingerne til Øresund og Storebælt, hvor de havde let spil. Den 22. august gik en engelsk officer og 12 mænd i land på Sprogø, forsynede med økser og save og nedbrød Sprogø telegraf. De bortførte alt løst materiel og søgte efter signalbøgerne og ordbogen, men dem havde bestyreren brændt, for ikke at falde i fjendens hænder. Men kikkerten borttog englænderne. Stationen på Sprogø kunde dårligt undværes og blev atter sat istand, men i februar 1806 blev den atter ødelagt og telegrafbestyreren for øen.

Den omtalte fremgangsmåde ved telegraferingen blev opretholdt til krigeafslutningen og i efteråret 1813 overførtes telegrafanlægget til Sprogø og bemandedes, da Sprogø dårligt kunde undværes. Da lakkede krigen mod enden, og den 14. januar 1814 undertegnede Frederik den Sjette fredsslutningen i Kiel. Telegrafnettet var en krigsforanstaltning, den havde især støttet de uforfærdede robåde kaperflotillers indhug i fjendens konvojer. Med krigens ophør blev en del af telegrafstationerne nedlagt og materiell bortsolgt ved auktioner i løbet af 1814. Kun Bæltetelegrafanlægget fra Helsingør til Kiel opretholdtes også i fredstid. Den blev drevet af postvæsenet og havde et klart forretningsmæssigt grundlag. Sejladsen over Bæltet afhang af vind og vejr og det kunde være nyttigt at få sendt meddelelser over landsdele sendt i en fart. Telegraflinien over Storebælt virkede lidt over et halvt århundrede. Den permanente optiske telegraf, der blev grundlagt den 22. september 1801 blev opretholdt også en tid efter den elektriske telegraflinjes oprettelse, Helsingør - Hamborg den 2. februar 1854. Først i 1866 fjernedes den sidste telegrammast fra taget på Sct. Gertrude kirke i Kørsør.

Kilder: Sven Skovmand : Mastetelegrafanlægget, i tidsskriftet "Skalk" år 1974, r.1. med anmærkning: For oplysninger og vejledning vedrørende den optiske telegraf takkes Postmuseets leder A. Morell Nielsen

Karl Rønne: Træk fra Bæltetelegrafanlægget i Englænderkrigens tid 1801 - 14. i Årbog for Historisk Samfund for Sorø amt 1972, side 7 - 23. For anvisning til sidstnævnte kilde takkes hermed Grove Stephensen Sønderborg.

Mastetelegrafanlægget på Sillehøj ved Almsted.

En slags telegraf har vi haft fra gammel tid i havnen, det sprigende bål, der i nødsituationer på kort tid kunne sprede en vigtig meddelelse frem over landet. Budskabet var enkelt, et varsel af krigsmæssig karakter. Fra den tid de venderne i 1100 tallet gjorde landgang ved de alsiske kyster, blev der afbrændt blus i kirketårne for at varsle befolkningen når der var fare på færde. Krigssituationer giver inspiration til nye opfindelser og i 1792 opfandt franskmanden Claude Chape' den optiske telegraf, mastetelegrafanlægget. Den bestod af en høj mast med en drejelig tværmaster, på hvis ende der var anbragt to ligeledes drejelige arme der ialt var forsynede med 18 klapper. Ved snoretræk kunne de bringes i forskellige stillinger, som betegnede bogstaver, ord eller almindeligt forekommende sætninger. Når apparatet gik i gang, blev det aflæst i kikkert fra nærmeste telegrafpost ca. 10 km. borte og signalet gentages derfra, hvorefter næste post kunne fortsætte og så fremdeles. I de følgende år blev den optiske telegraf udbredt over det meste af Europa. Den gik sin sejersgang gennem landene næsten som "et hemmeligt våben". Den 1. december 1794 fandt et mærkeligt forsøg sted på Rundetårn i København. Der sendtes herfra signaler gennem luften til Vesterport på den nuværende Rådhusplads. Det er den første kendte optiske telegrafering i Danmark. En kongelig telegrafkommission under kommandør Otto Lytken arbejdede med forslag til en overføring til Danmark af det franske signaleringssystem. Den danske søkaptajn Lorens Fisker opfandt et mere indviklet, men også mere anvendelig codesystem. Fiskers telegraf var så høj som Rundetårn. Den bestod af en mast og fem tværmaster der ialt var forsynede med 18 klapper. De indstillelige klapper var 2 meter lange og gennemhullede for bedre at kunne modstå vindpresset. Når telegrafanlægget ikke blev brugt, stod disse klapper i vandret stilling. Ved at trække i de rigtige snore, kunne man få dem til at falde ned. Hver klap havde en selvstændig talværdi. Ved at lægge tallene sammen for de lodrette klapper, nåede man frem til et kodetal, som kunne slås efter i en signalbog. Medens den franske telegraf kun havde ca. 100 forskellige stillinger, var der over 40 000 kombinationsmuligheder med den danske telegraf. Trods alle disse udtryksmuligheder fik den danske telegraf aldrig den samme militære betydning som den franske. Det skyldtes især det danske klima. I usigtbart vejr lod systemet sig for ofte ikke anvende, og blæsten var ligeledes et problem.

findes en del korrespondance mellem de enkelte stationers bestyrere og kaptajn Lehmann i RA Ingeniørkorpset, varia pk. 726. Lokalhistoriske beskrivelser findes i en artikel af Emil W. Bruun i *To lokalhistoriske studier fra den sønderjyske landsdel. Festskrift udgivet af Reserveofficersforeningen i DK, Sønderjyske kreds* 1985, samt i A. J. Larsen i *Vejle Amts Årbog*, 1983, og i Jacob Bang Jensen i *"Ræthinge-Posten"*, årsskrift for *Ringe Museumsforening og lokalhistoriske forening*, 1981 (Sønder Højerup).

Telegrafstation: Pårup

Kommune: Ullerslev

Sogn: Ellinge

Bemærkninger: Journaler 26.maj 1849-22.januar 1851. Desuden er kopibogen bevaret for samme periode.

Besætning:

Telegrafstation: Sønder Højrup

Kommune: Ringe

Linien deler sig i to:

Telegrafstation: Østrupgaard

Kommune: Fåborg

Telegrafstation: Bøjden

Kommune: Fåborg

Besætning: Blytman

Telegrafstation: Almsted

Kommune: Augustenborg; *Sogn:* Notmark

Sandsynlig beliggenhed: Silhøj. Ved hovedvej 8 i vinklen hvor vejen drejer af til venstre mod Asserballe og Tandslet

Telegrafstation: Sønderborg

Kommune: Sønderborg

Besætning: Ingeniørkaptajn von Schovelin.

Sandsynlig beliggenhed: "Udsigtshøjen" ved Mølleedammen

Telegrafstation: Egerneforde

Anden udløber:

Telegrafstation: Ravnebjerg

Kommune: Odense; *Sogn:* Sanderum

Besætning: J. P. G. P. Lund. Portræt findes Post & Tele Museum.

Telegrafstation: Vissenbjerg

Kommune: Vissenbjerg

Telegrafstation: Baaring

Kommune: Nørre Aaby

Telegrafstation: Stavrby

Kommune: Middelfart

Sandsynlig beliggenhed: Skærbækmølle, Småhøje nordøst for Middelfart. Vest for vejen til Strib. Stationen har antagelig ligget omtrent der, hvor nu den store parkeringsplads ved den fynske ende af den nye Lillebæltsbro ligger.

Telegrafstation: Fredericia

Kommune: Fredericia

Sandsynlig beliggenhed: Oldenborgs Bastion

Telegrafstation: Middelfart

Kommune: Middelfart

Sandsynlig beliggenhed: på hjørnet af Kongebrovej og Knorregade på Snedker Laesens hus (ifølge A.J.Larsen). Denne Station må tilhøre linjen, der blev fort over Lillebælt i 1846. På Snoghøj overlod generalkrigskommisær Riegels sit hus til afbenyttelse til signalindretning, men masten blev opført ved færgebroen.